

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΜΕΣΣΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΛΑΓΥΡΕΩΤΙΚΗΣ  
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ ΜΕΣΣΟΓΙΑΣ

## ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΣΑΜΑΡΕΙΤΙΔΟΣ

Η λειτουργική κρίση  
π. Αλεξάνδρου Σμέμαν



ΧΑΡ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ & Α. ΚΟΥΜΠΗ, ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟ ΜΕΣΣΟΓΙΑΣ Τ. Κ. 19003  
ΤΗΛ. ΚΑΙ ΦΑΧ: 22990 40040, e-mail: ag.nikolaosmark@yahoo.gr  
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ ΝΑΟΥ: [www.agnikmark.gr](http://www.agnikmark.gr)

Κ Υ Ρ Ι Α Κ Η 10 Μ Α Ϊ Ο Υ 2015

- ✿ «**Ἡ** Τῆς Σαμαρείτιδος ἑορτή, ἐν **ᾧ** ὁ Χριστὸς μεσσίαν ἑαυτὸν ὠμολόγει».
- ✿ Σίμωνος ἀποστόλου τοῦ Ζηλωτοῦ. Λαυρεντίου ὀσίου τοῦ Μεγαρέως, Νικολάου ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας ἐπὶ τῇ μετακομιδῇ τοῦ σεπτοῦ λειψάνου αὐτοῦ.

## Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

**Μ**πορεί να λεχθεί ότι στην εποχή μας η ζωή της Εκκλησίας έγινε σχεδόν αποκλειστικά λειτουργική, περιορίστηκε στη λατρεία και μόνο στη λατρεία...

**Ὅ**μως το πραγματικό ερώτημα είναι άλλο: αποτελεί ο σύγχρονος αυτός ορθόδοξος "λειτουργισμός" μια ευχάριστη κατάσταση; Ανταποκρίνεται η κατάσταση αυτή προς τὸν αἰώνιο "κανόνα προσευχῆς" της Εκκλησίας; Πραγματώνεται έτσι αυτή η "ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ" λατρεία που δόθηκε στην Εκκλησία με την εντολή του Χριστού;

**Δ**ε θ' ασχοληθούμε εδώ με τα πολλά και μάλλον ανησυχητικά σφάλματα και τις ατέλειες της σύγχρονης λειτουργικής πρακτικής, αν και υπάρχουν πολλά απ' αυτά, που κάνουν αμφισβητήσιμη την πλήρη λειτουργική ευρωστία της Ορθοδοξίας. Μ' αυτά έχει ασχοληθεί επανειλημμένα η ειδική βιβλιογραφία. Δεν πρόκειται, λοιπόν, γι' αυτά καθαυτά τα σφάλματα, όπου εμείς βρίσκουμε την ουσία αυτού, που ονομάσαμε λειτουργική κρίση. Η κρίση *συνδέεται* με κάτι πολύ βαθύτερο και μόνο σε σχέση μ' αυτό –ως σύμπτωμα και φανέρωσή του– κάνει όλες τις άλλες επιμέρους ατέλειες της λειτουργικής μας ζωής ν' αποκτούν την αληθινή σημασία τους.

**Η** λειτουργική κρίση *συνίσταται*, πριν απ' όλα, *ἐν* λανθασμένῃ ἀντίληψῃ για το ρόλο και τη θέση της λατρείας στην Εκκλησία, *ἐν* βαθιά *μείβωλῃ* που υπέστη η έννοια της λατρείας μέσα στο πνεύμα της Εκκλησίας. Πρέπει να τονίσουμε με έμφαση το γεγονός ότι ομιλούμε εδώ για κάτι πολύ πιο σπουδαίο από την παρανόηση των κειμένων, των ακολουθιών και της γλώσσας της θείας λατρείας. Ομιλούμε *ἰα Κυριακῇ τῆς Σαμαρείτιδος*

Τὴν καθολικὴν προσέλιπσιν τῆς λατρείας καὶ τῆς "βίωσός" τῆς. Ἡ λατρεία – ἡ δομὴ τῆς, ὁ τύπος καὶ τὸ περιεχόμενό τῆς – παραμένουν ὅ,τι ἦταν καὶ πρὶν καὶ οὐσιαστικά ὅ,τι ἦταν πάντοτε. Μ' αὐτὴν τὴν ἐννοία εἶναι δίκαιο νὰ ομιλοῦμε γιὰ πιστότητα τῆς Ὀρθοδοξίας στὴ λατρεία τῆς. Ἀλλ' ἡ κατανόηση καὶ ἡ χρῆση εἶναι δυο διαφορετικὰ πράγματα. Παρατηρεῖται, δηλαδὴ, μιὰ ἀσυμφωνία ἀνάμεσα εἰς βασικὸ σκοπὸ τῆς λατρείας καὶ εἰς τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο αὐτὸς κατανοεῖται, ἐνῶ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἀπλῶς δὲν ἔχουν προσέξει αὐτὴ τὴ διαφορὰ. Καὶ ἡ "κλεῖδα" ποὺ υποθετικὰ θὰ οδηγούσε σὲ μιὰ κατανόηση τῆς λατρείας τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τὸ παρόν, ἀποκλείει κάθε τέτοια δυνατότητα. Ἀδιάφορο ἀν ἡγεῖ παράδοξα, πάντως ἐκεῖνο ποὺ συσκοτίζει τὴν ἐννοία τῆς λατρείας εἶναι ὅτι ἐγένε γιὰ τοὺς πιστοὺς ἓνα ἀντικείμενο ἀγάπης, ἀληθινὰ σχεδὸν τὸ μοναδικὸ περιεχόμενον τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅμως ποία εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ νέα "κλεῖδα" καὶ πῶς συμβαίνει νὰ μὴ ανταποκρίνεται στὴ φύση τῆς λατρείας; Γεγονός εἶναι ὅτι ἡ λατρεία ἐπαύσε νὰ κατανοεῖται ὡς μιὰ λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντίθετα ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία ἐφτάσε νὰ θεωρεῖται ὡς μιὰ λειτουργία τῆς λατρείας. Ἡ χριστιανικὴ λατρεία μὲ τὴ φύση, τὴ δομὴ καὶ τὸ περιεχόμενό τῆς ἀποτέλει ἀποκάλυψιν καὶ πρᾶξι ἀποστολῆς αὐτῆς τῆς Ἰδίας τῆς πρᾶξι ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας. Κι αὐτὴ ἡ φύση εἶναι ἡ νέα ἐν Χριστῷ ζωὴ – ἐνωση ἐν Χριστῷ μὲ τὸ Θεό, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, γνώση τῆς ἀλήθειας, τῆς ἐνότητος, τῆς ἀγάπης, τῆς χάριτος, τῆς εἰρήνης, τῆς σωτηρίας... Μ' αὐτὴν τὴν ἐννοία ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ ἐξισώνεται οὔτε νὰ συγχέεται μὲ τὴ λατρεία. Δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία ποὺ ὑπάρχει γιὰ τὴ "λατρεία", ἀλλ' ἡ λατρεία ποὺ ὑπάρχει γιὰ τὴν Ἐκκλησία, γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἀνάπτυξή τῆς "εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ" (Ἐφεσ. 4, 13). Ὁ Χριστός δὲν ἰδρύσε μιὰ κοινωνία γιὰ τὴν τήρησιν τῆς λατρείας, μιὰ "κοινωνία λατρείας", ἀλλὰ μάλλον τὴν Ἐκκλησία ὡς ὁδὸ σωτηρίας, ὡς τὴ νέα ζωὴ τοῦ ἀναδῆμιουρῆμένου ἀνθρώπινου ἴνους. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ λατρεία ἔχει δευτερεύουσα θέσιν μέσα στὴν Ἐκκλησία. Ἀντίθετα, δε χωρίζεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ χωρὶς αὐτὴν δὲν ὑπάρχει Ἐκκλησία. Ὅμως αὐτὸ συμβαίνει διότι σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ ἐκφράζει, νὰ μορφοποιεῖ καὶ νὰ πρᾶξι τῶν τῆς Ἐκκλησίας – νὰ εἶναι ἡ πηγὴ αὐτῆς τῆς χάριτος ποὺ κάνει πάντοτε τὴν Ἐκκλησία Ἐκκλησία, λαὸς τοῦ Θεοῦ, σῶμα τοῦ Χριστοῦ, "γένος ἐ-

Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος

## ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ (Ιωάν. δ' 5 - 42)

Ἰῶ καιρῶ ἐκείνῳ ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας, λεγομένην Συχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου ὃ ἔδωκεν Ἰακώβ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ· ἦν δὲ ἐκεῖ πηγή τοῦ Ἰακώβ. Ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὥσει ἕκτη. Ἐρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλησαὶ ὕδωρ. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Δός μοι πιεῖν. Οἱ γὰρ Μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι. Λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ Σαμαρεῖτις· Πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν, παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς, οὔσης γυναικὸς Σαμαρείτιδος; Οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρεῖταις. Απεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· Εἰ ἤδειξες τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν. Λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ· Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; μὴ σὺ μεῖζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ; Απεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πίη ἐκ τοῦ ὕδατος, οὐ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. Λέγει πρὸς αὐτόν ἡ γυνὴ· Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ὑπαγε φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἐλθέ ἐνθάδε. Απεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν· Οὐκ ἔχω ἄνδρα. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Καλῶς εἶπας ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω· πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ· τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας. Λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ· Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυνεῖν. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Γύναι, πιστευσόν μοι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρί. Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν, ὃ οἴδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν. Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστὶν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρί ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ τοιοῦτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. Λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ· Οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι. Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ Μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μὲντοι εἶπε· Τί ζητεῖς; ἢ, τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς; Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνὴ, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ

Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος

λέγει τοῖς ἀνθρώποις· Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός; Ἐξήλθον οὖν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. Ἐν δὲ τῷ μεταξύ, ἠρώτων αὐτόν οἱ Μαθηταὶ λέγοντες· Ραββί, φάγε. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ βρωῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἦν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. Ἐλεγον οὖν οἱ Μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους· Μὴ τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἐμὸν βρωμᾶ ἐστίν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον. Οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἴδού, λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. Καὶ ὁ θερίζων, μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ, καὶ ὁ θερίζων. Ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστίν ὁ ἀληθινός, ὅτι ἄλλος ἐστίν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. Ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν, ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε. Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν τῶν Σαμαρειτῶν διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικός, μαρτυροῦσης· Ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα. Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτόν οἱ Σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτόν μείναι παρ' αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. Καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. Τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον· Ὅτι οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός.



#### ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

1)  ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΕΙΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ 

Σάββατο 16 Μαΐου 2015, Ἄγιος Νικόλαος Μαρκοπούλου 7:00π.μ.

2)  ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΗ ΙΕΡΑ ΑΓΡΥΠΝΙΑ 

Τὴν Τρίτη 19 Μαΐου 2015 (8:30 μ.μ.) πρὸς Τετάρτη 20 Μαΐου 2015 (12:30 π.μ.) θα τελεστῆι στο Ναό μας ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΗ ΙΕΡΑ ΑΓΡΥΠΝΙΑ ἐπ' ευκαιρία τῆς ἀποδόσεως τῆς εορτῆς τοῦ Πάσχα. Θα ψάλλει ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΧΟΡΟΣ. Σας περιμένουμε με Ἀ ν α σ τ ά σ ι μ η χ α ρ ά.

κλεκτόν, βασιλείον ιεράτευμα" (Α΄ Πέτρ. 2, 9). Πράγματι, (...) η Εκκλησία (...) *εκφράζει με τῆ λατρεία* τη συμμετοχή της στη βασιλεία του Θεού, μας δίνει μια όψη του μυστηρίου του ερχόμενου αιώνα, εκφράζει την αγάπη της προς τον Κύριο, που κατοικεί "ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς" και την κοινωνία της με το Άγιο Πνεύμα. Κατ' αυτόν τον τρόπο η λατρεία γίνεται σκοπός της Εκκλησίας, αλλ' ακριβώς με την έννοια της υψηλότερης και πληρέστερης έκφρασης και εκπλήρωσης της φύσης της: της ενότητας και της αγάπης, της γνώσης και της κοινωνίας με το Θεό. Αντίθετα, στη σύγχρονη προσέγγιση της λατρείας είναι *χαρακτηριστικὴ ἡ ἀπουσία* μιας τέτοιας αντίληψης περί λατρείας, ως έκφρασης, δημιουργίας και τελείωσης της Εκκλησίας. Η Εκκλησία συγχέεται με τη λατρεία. Έφτασε μάλιστα στο σημείο να κατανοείται σαν ένα μυστηριακό ιεραρχικό καθίδρυμα, που υπάρχει για να τελει τη θεία λατρεία, σαν ένα ιερό, υπερχρονικό και αμετάβλητο μυστήριο. Η Εκκλησία είναι εκείνη που εγγυάται τον αντικειμενικό χαρακτήρα και την πραγματικότητα αυτής "της ιερῆς πράξης", και μ' αυτή την έννοια η Εκκλησία, στη μυστηριακή ιεραρχική της δομή, είναι το ὄργανο αυτού του μυστηρίου και υποτάσσεται σ' αυτό. Αλλ' η Εκκλησία δεν μπορεί να περιορίσει την έκφραση, αύξηση και τελείωσή της στα πλαίσια του μυστηρίου αυτού, διότι έξω απ' αυτό δεν υπάρχει Εκκλησία. Υπάρχουν μόνο επιμέρους χριστιανοί, που σε μικρότερη ή μεγαλύτερη έκταση ζουν ατομικά, από μια ιερή σχέση μ' αυτό, με τον αγιασμό και την πνευματική τροφή που αυτό τούς παρέχει. Υπάρχει, δηλαδή, "η ενορία" ως μια οργάνωση ουσιαστικά των λαϊκών, που τους συνδέει μεταξύ τους το ενδιαφέρον για την παρουσία αυτού του "ιερού κάτι" –για το ναό και τη φροντίδα του ιερατείου που αυτός χρειάζεται. Αλλ' ο κάθε πιστός, μπαίνοντας στην Εκκλησία, δεν αισθάνεται ότι είναι κοινωνός και τελετουργός της λατρείας, δεν ξέρει ότι σ' αυτή την πράξη της λατρείας *αὐτὸς μαζί με τοὺς ἄλλους και ὅλοι μαζί* συγκροτούν την Εκκλησία, έχουν την κλήση να εκφράζουν την Εκκλησία ως μια καινούργια ζωή και να μεταμορφώνονται ξανά σε μέλη της Εκκλησίας. Ο πιστός έγινε ένα "αντικείμενο" της λατρείας, η οποία τελείται για την "τροφοδοσία" του έτσι, ώστε να μπορεί ως άτομο να ικανοποιεί τις "θρησκευτικές" του ανάγκες. Κατά τον ίδιο τρόπο η ενορία δεν ξέρει

ότι η λατρεία ως έκφραση της ενορίας **Τη μεταμορφώνει σε Εκκλησία** και της δίνει εκείνες τις "διαστάσεις", που δε θα μπορούσε φυσιολογικά να έχει. Έτσι παραμένει μια περιορισμένη ανθρώπινη και μόνο ανθρώπινη κοινότητα που ζει, όχι ως Εκκλησία, αλλά μέσα στα αναγκαστικά περιορισμένα ανθρώπινα ενδιαφέροντα. Έχοντας μεταβληθεί σε κάτι "ιερό καθαυτό", η λατρεία δίνει την εντύπωση ότι καθετί άλλο στην Εκκλησία είναι "κοσμικό": η διοίκησή της έγινε στα μάτια μας νομική και διοικητική· η "υλική" ζωή της χωρίστηκε αυστηρά από το πνευματικό της περιεχόμενο... Σήμερα το μοναδικό περιεχόμενο της ζωής της Εκκλησίας, η λατρεία, έπαυσε να κατανοείται στο πραγματικό της περιεχόμενο, να είναι δηλαδή έκφραση, αύξηση και τελείωση της Εκκλησίας. Η συντριπτική πλειοψηφία του ορθόδοξου λαού δεν ενδιαφέρεται για το νόημα της λατρείας. Την αποδέχεται και τη βιώνει με μυστικές και αισθητικές, αλλά ποτέ "λογικές" κατηγορίες. Η λατρεία συγκινεί τις ψυχές των πιστών με την ιερότητα, τη μυστηριακότητα και την υπερκοσμιότητά της. Και καθετί που συμβαίνει να μπει στην τροχιά της επαυξάνεται με πολύπλοκες συμβολικές ερμηνείες. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι σ' αυτούς τους συμβολισμούς δε συμπεριλαμβάνεται συμβολισμός της Εκκλησίας. Έτσι, ο λαός αγαπά να ερμηνεύει τη θεία λειτουργία σαν μια απεικόνιση της ζωής του Χριστού. Αλλά ποιος ερμηνεύει τη λατρεία ως έκφραση της ζωής της Εκκλησίας, ως την πράξη εκείνη με την οποία αυτή γίνεται, πραγματώνεται αιώνια; Ποιος βλέπει καθαρά ότι σ' αυτή την πράξη δεν είναι οι επιμέρους πτυχές της ζωής του Χριστού, που παρουσιάζονται μπροστά στη σύναξη της Εκκλησίας, αλλ' **η Εκκλησία που φανερώνεται και βίνεται σώμα, "Σώμα Χριστού"**; Ο πιστός αγαπά τις ακολουθίες, τα σύμβολα, την όλη ατμόσφαιρα του ναού, αυτή τη γνωστή και πολύτιμη πνευματική τροφή για την ψυχή του. Αλλ' η αγάπη αυτή δε σημαίνει και σωστή κατανόηση της λατρείας, αφού σκοπός της θεωρείται μόνο η εξασφάλιση πνευματικών εμπειριών και η πνευματική τροφοδοσία. Για τα μέλη της Εκκλησίας η λατρεία έπαυσε να είναι **η αυτοαποκάλυψη της Εκκλησίας**.

**π. Αλεξάνδρου Σμέμαν**, από το βιβλίο «**Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΡΟΣΕΥΧΟΜΕΝΗ, ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ**», σελ. 32 - 36, έκδοση πρώτη: Μάιος 1991, εκδόσεις "Ακρίτας"

